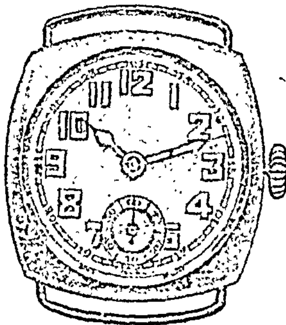
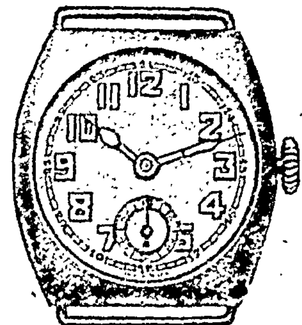
ઘડીઆળો ખરીદતાં પહેલાં

અમારા શૉ રૂમની
મુલાકાત લેવા
ચુકશો નહિ

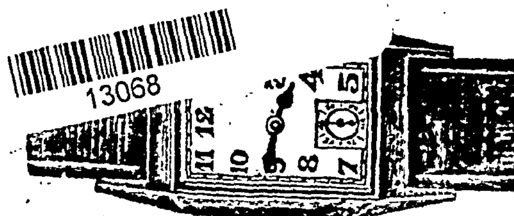

સુંદર ઘડીઆળ એ સારામાં સારી ભેટ છે.

સમય જાણવા માટે આ જમાનામાં સ્ત્રી પુરૂષોને માટે ઘડીયાળ આવશ્યક છે અને તેથી જ મહત્વના પ્રસંગે એ ચીજની ભેટ અપાય છે.

આવી મનોહર ભેટ માટે નાના મોટા હાથે બાંધવાના તેમજ દીવાલના તરેહવાર, જાણીતી કંપનીના ઘડીઆળો અમારે ત્યાંથી મળશે.

ઘડીઆળોનું રીપેરીંગ કામ કુશળ કારીગરો હસ્તક તેમજ માલીકની જાત દેખરેખ નીચે ગેરન્ટીથી થાય છે.

ફીનીક્ષ વૉચ કં.

૧૬૯, હોર્નબી રોડ, કોટ :: મુંબઈ

ટેલીફોન. નં. ૩૦૪૩૩ :: ટેલીગ્રામ "Newtex"

સુસ્તી સાથે ઠંડીનો થરથરાટ
એ જ મેલેરિયાનું મંડાણ છે

ઝંડુ
મેલેરિયા મિક્શ્ચર

મેલેરીઆને આવતો અટકાવવામાં અને એના સખતમાં સખત હુમલાને હઠાવવામાં આબાદ કામ આપનાર અજોડ ઔષધ છે.

ઝંડુ મેલેરિયા મિક્શ્ચર

ટાઢિયા, તરિયા અને એકાંતરી તાવમાં તેમજ બરોળની વૃદ્ધિમાં અકસીર છે. અવશ્ય અજમાવી ખાત્રી કરો.

ટ્રેડ-માર્ક

જોઇને લ્યો.

ઝંડુ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્કસ લી.

મુંબઇ નં. ૧૪

દુકાન:-

ભાટીયા મહાજન વાડી, કાલબાદેવીરોડ

ત્વચાને તાઝગી આપનારા તત્વો   વીટામીન એ અને એફ નું સમન્વય
તેમજ તેની કાંતિ અને કોમળતાની સાચવણી અને ખીલવણી માટે જરૂરી એવાં જે બીજાં
કીમતી દ્રવ્યોની ત્વચાનિષ્ણાતોએ (Dermatologists) ભલામણ કરી છે તે સર્વેનો સમાવેશ
સીમ્પલેક્ષના સ્નોમાં કરવામાં આવેલ છે, માટે તેજ વેચવા અને વાપરવા આગ્રહ

ગેસ ગોન પીલ્સ

પેટમાં થતા ગેસને બંધ કરી ખોરાકને પચાવી દસ્તને સાફ લાવનાર તથા પેટની દરેક બીમારીઓમાં ફાયદો પમાડનાર **'ગેસ ગોન પીલ્સ'** હરેક ગેસ થતાં મનુષ્યને પુરો લાભ આપે છે. બદહજમી, ખાટા ઓડકાર, પેટની આફરી, હૃદયની બીમારી અને ગેસથી થતાં પરિણામોને તાબડતોબ બંધ કરે છે, મંદાગ્નિનો નાશ કરી ખરી ભુખ ઉઘાડે છે, શરીરમાં શક્તિ ભરે છે અને સ્નાયુને મદદ કરે છે જેથી આંતરડાં મજબુત બની ખોરાક હજમ થાય છે અને કબજીયાત નાબુદ કરે છે.

૧૦૦ ગોળીની બા. ૧) ના રૂ. બે.

લખોઃ-**વિશાળ ઔષધ ભંડાર : પાટડી** (જી. અમદાવાદ)

અથવા બ્રાંચ—સારંગપુર ફરતા વિસામા પાસે, **અમદાવાદ.**

શરદી અને સંધીવાના દરદો માટેનો ખાત્રી લાયક ઇલાજ

ઓડમેનનો

સાયપ્રસ સાલ્વ (રજીસ્ટર્ડ)

(પેન બામ)

શરદીની કદી અવગણના કરશો નહિ! ખાત્રીલાયક મલમ ગળા પર છાતી પર અને ખભા વચ્ચે મસળો. દરદની શરૂઆતમાં નાકની દાંડી પર મલમ ધીમેથી લગાડો. તેની સ્વચ્છતા આપનારી, જન્તુનાશક સુગંધ શ્વાસ વાટે લ્યો. દરદવાળા ભાગ પર તે લગાડો, ચામડીમાં પ્રવેશ કરીને રૂઝ લાવવાની **સાયપ્રસ સાલ્વની** શક્તિ દુઃખાવા અને અકડાપણામાંથી તાત્કાલિક રાહત આપશે. દરેક સ્થળે મળે છે. કીંમત ફેન્સી ચીની પોટનો રૂ. ૧) ખર્ચ જુદું. એક આનાનો સ્ટેમ્પ મોકલીને ખાત્રી માટે મફત નમુનો મંગાવો.

સોલ એજન્ટસઃ-**શ્રી એંગ્લો ઇંડીયન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કું.**

૨૮૫, જુમા મસ્જીદ, **મુંબઈ ૨**

કલાગુરુ સ્વ. શ્રી રવિશંકર રાવળ
તરફથી ભેટ, ૧૯૮૨

નિવેદન

૧૯૯૯ના માહ શુદ ૬ થી ગાંધીજીએ એકવીસ ઉપવાસનું જે વ્રત આદર્યું તેનાં માહ વદ બારશ ને બુધવારે સફલ પારણાં થયાં. તે સાથેજ વિચાર ઉપડયો કે ગુજરાતના કવિઓએ રચેલાં બાપુ વિશેનાં ગીતો કાવ્યો મંહીંથી બે બે ત્રણ ત્રણ ઉપાડીને એક પ્રતિનિધિસંગ્રહ તુરતમાં બહાર પાડવો. તે માટે લાગતા વળગતા સ્નેહીઓને પૂછાવતાં પતો મળ્યો કે આવો 'ગાંધીકાવ્ય-સંગ્રહ' તો શ્રી ઝીણાભાઈએ અને ઉમાશંકરે સંપાદિત કરીને '૯૩ની રેંટીઆ બારશે બહાર પણ મૂકેલ છે. (અને એમાં મારું પ્રતિનિધિત્વ પણ મોજૂદ છે.) હું જ એ વાત ભૂલી ગયેલો.

એટલે એકજ ક્ષેત્રમાં એવા બે સંગ્રહો ન હોવા ઘટે એ નીતિને માન આપીને મેં છેવટે નિર્ણય કર્યો કે, આ અવસરે રચાયેલાં મારાં પોતાનાં નવાં તેમજ જુનાં, અને ઉપર કહ્યા ' ગાંધી કાવ્યસંગ્રહ 'માં નહિ આવી શકેલાં (કેમકે પાછળથી રચાયેલા) શ્રી દુલા ભગતનાં લોકપ્રિય બની ચુકેલાં ચાર ગાંધી-ગીતો મળીને એક નાનું ઝુમખું પ્રકટ કરવું, અને તે ફુલછાબ નવપ્રકાશન શ્રેણિના વાચકોને સાદર કરવું. એ મનોરથ ફુલછાબ કાર્યાલયના અખૂટ ઉત્સાહથી ગાંધી-કારાવાસની સાતમી માસ-જયંતિએ, તા. ૯-૩-૪૩ના રોજ ફળીભૂત થઇ શકે છે.

મારાં ગીતોનો ક્રમ મેં ઉલટાવીને રાખ્યો છે, '૪૩થી શરૂઆત કરીને પાછલી સાલવાર મારી કૃતિઓને મૂકતો મૂકતો હું પાછળ ચાલ્યો છું. આઠ ગીતો આ અવસર નિમિતે રચાયેલાં નવાં છે. તે નવાંની જુમલે પંક્તિઓ ૨૫૪ છે. તેમાં મેં ગરબી, ભજન વગેરે દેશી ઢાળો મરોડોના પ્રયોગો કરેલા છે.

બાપુના આ અનશનમાં મૃત્યુ અતિ નિકટ આવી ગયું હતું. છેક પ્રાણ-દ્વાર સુધી પહોંચીને એ પાછું વળ્યું છે. એટલે નવાં ગીતોમાં 'મૃત્યુ પ્રહરી બન્યું' 'મૃત્યુનો મુજરો' વગેરે કલ્પનાઓ મારા પર જોર કરી ગઇ છે. જીવનના હર્તાએ પોતે જ ગાંધીજીના પ્રાણની પહેરેગીરી કરી અને કદરૂપ કુત્સિત મૃત્યુ સાજન-ઘેરે જતી સુંદરીને રૂપે નૃત્ય કરતું કરતું છેક ગાંધી-ચરણે ઝુકીને લલિત નૃત્યપગલે જ પાછું સિધાવ્યું એવો ભાવ મારા 'મૃત્યુનો મુજરો' માંહેનો છે. ઉપવાસના પારણા પ્રસગે પણ આખી જમાત ભેગું-બેશક લજવાઇને વેગળું-મૃત્યુ ઘુંઘટ ખેંચીને બેઠું હોવાનું બતાવ્યું છે. પણ એને તો સ્વામીએ પાસે બોલાવીને જુહાર કાંધા, આશી-

ર્વાદ આપ્યા, કુશળ સમાચાર પૂછ્યા, સાગે મૃત્યુએ ઘુમટો ખોલી સ્વામી વારણાં લીધાં—આ વેળાના ગાંધી-મૃત્યુ મેળાપનો સારો આવો ઉકેલ છે.

મુંબઇ નગરીમાં મહાત્માજીના દીર્ઘાયુ માટે પ્રાર્થના કરવા મુસ્લીમ બહેનોની સભા મળેલી ત્યાં જે બન્યું તે પરથી ગાયું—'ખુદા આબાદ રાખે!'

સર તેજબહાદૂર સપ્રુ અને શ્રી રાજાજી વગેરેએ દિલ્હી ખાતે તે 'આગેવાન-પરિષદ' વિશે લાગણીઓની આપદા ચુપ રહી શકી નથી. વેદનાને હળવું અને ભારે બેઉ રૂપ મળ્યાં તે : 'આગેવાન આંધળા છે' એ મશ્કરીને વાચકો ક્ષમ્ય ગણે. સર તેજબહાદૂરની જ ઉક્તિનો એ હવાલો છે, કે 'ગાંધીજીનું અવસાન અટકે તો ચમત્કાર જ ગણાશે. પણ એ વાત જો બને તો દેશે શાંત રહેવું, દેખાવો ન કરવા વગેરે.'

આવા બોલને વિનોદ રૂપે કાવ્યમાં વહાવી દેવા એજ આપણે માટે સલામત છુટકારો છે. પછી ગંભીરતાથી 'એ ત્રણસોને' ગવાયું છે.

'બાપુનો બરડો' એ ફૂલછાબમાં પૂર્વે આવી ગયું છે, પણ ગ્રંથસ્થ પ્રદેશમાં નવું છે. 'નિવેદન' (પા. ૫૫) આ પ્રસંગનું નવીન છે,

'જન્મભોમના અનુતાપ' અને 'ખમા ખમા લખવાર' એ બન્ને મારા કાવ્યસંગ્રહ 'એકતારો'માં છે, અને 'પરાજિતનું ગાન'થી માંડી 'ધરતી માગે છે ભોગ' એટલાં 'યુગવંદના'માં છે.

શ્રી દુલાભગતનાં આંહીં ઉતારેલ ગાંધી-ગીતો એમના ગીતસંગ્રહ કાગવાણી ભાગ બીજામાંથી ઉપાડેલ છે. એની મેં લખેલ પ્રસ્તાવનાનાં પાનાં ૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ માં આ ગીતોની ચમત્કૃતિઓનું મેં દર્શન કરાવ્યું છે. સાંગોપાંગ કસબ એમનો જ મૌલિક છે, અને તે એક ગ્રામ્ય કવિનો છે તે જ વિશેષકાઈ છે. રાજકારણમાં કે અર્થકારણમાં ઊંડું નહિ સમજનારા ગ્રામ્યકવિ ગાંધી જીવનની ખુબીઓને શી અજબ જુક્તિથી પકડી લે છે તેનું દૃષ્ટાંત આ ગીતો છે.

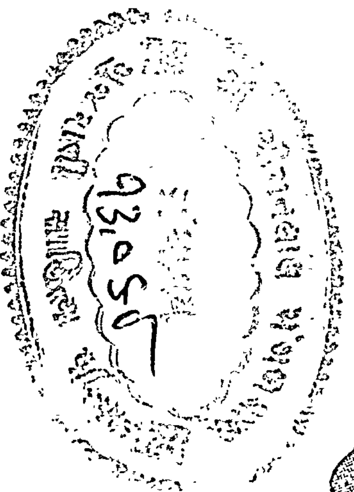
એ ગીતો શ્રી દુલા ભગતે '૩૭-'૩૮ની સાલોમાં લખ્યાં છે, અને સભાગૃહોમાં, રેડીઓ પર તેમજ ગ્રામોફોનમાં ગાઇ શ્રોતાઓમાં માત્ર મુગ્ધતા મૂકી છે એટલું જ હોત તો બસ ન લેખાત. એ ગીતો રાષ્ટ્રકાવ્યના નમૂના છે.

અહીં 'ગાંધી કાવ્યસંગ્રહ'ના સંપાદકોએ કરેલું વિધાન ટાંકવા જેવું છે:—

"પ્રશસ્તિ કાવ્યની ઉત્તમ કવિતાપ્રકારમાં ગણના થતી નથી. પણ આ સંગ્રહમાં ગાંધીજીની પ્રશસ્તિ ઉપરાંત, એમના જીવનને લગતા છતાં એમના જ

સો સો વાતુંને જાણનારો.

“એના કાંતેલમાં ફેદા ન ઊપટે

જીવનમૃત્યુને ઝૂલે

બાપુ ! માસ છ માસનાં વ્હાલાં
કારાગારની ક્યારે ખોવાણાં
કુડાં બોલે કાળજડાં
રઘુપતિ

બાપુ ! લખિયા કે કાગળ કરડા
વાંચી હાકેમ થઈ ગયા ઠરડા
દેતી વગડામાં ધેનુ ભાંભરડા—

બાપુ માનવીઓ મત્ય ડૉળે રે
મદમત્તા ઉડાડે છે ટૉળે રે
તે દી' ધાહ દીધી હરિ-ખોળે—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ! આતમ જેવા તપેલા રે
એવા છઠ્ઠીના ધોમ ધખેલા રે
લીધા ધાનના કૉળીડા છેલ્લા—રઘુપતિ રામ૦

બાપું! સાતમે વાત વંચાણી રે
સારી સૃષ્ટિ સૂપડલે સોવાણી રે
એક અણડગ દરિયાની રાણી—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ! આઠમનાં અંજવાળાં રે
પડ પૃથ્વીનાં પડિયાં છે કાળાં રે
ઉપવાસીનાં લોહી ડૉળાણાં—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ! નોમે નસેનસ તૂટે રે
નીર પાછાં વળે ઘુંટે ઘુંટે રે
તોયે સંત-સમાધ ન છૂટે—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! દશમીએ ડુંગર ડોલ્યા રે,
ચિરકાળ વાણી વેદ બોલ્યા રે
તો યે ટેક પોતાનો ન ભૂલ્યા—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! એકાદશે અંત ઘડાયો રે,
સારો સંસાર ચક્રાવે ચડાયો રે
તોયે તૂટ્યો નહિ કેડી-કડાયો—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! બારશ ભેગી બળબળતી રે
મહાકાળ તણી છાયા ઢળતી રે
કેક કલ્પી ચિતા પણ બળતી—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! તેરશે શક્તિની સીમા રે
ધબકાર હૈયા કેરા ધીમા રે
લાગી લહે તો કુરાન ગીતામાં—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! ચૌદશે આંખો ઝંખાણી રે
નવ ગમતી પોતાની યે વાણી રે
તબીબોની યે મત્ય મુંઝાણી—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ! પૂનમે હાથ તો ધ્રૂજ્યા રે
કાળી પીડાએ કંઠ વરૂંધ્યા રે
પ્યાલા તોય સ્વહસ્તેથી પીધા—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ! એકમે રગરગ વખડાં રે
માંડે છાતીએ કાન મનખડાં રે
જાણે મર્મ ન વૈદ મુરખડા—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ! નાડ્ય ગઈ વદ બીજે રે
પ્રાણ-પંખીડું પીંજરે થીજે રે
નરનારીનાં નેણલાં ભીંજે—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ત્રીજે બોલ્યા, નથી જાવું રે
રહ્યું ગાન અધૂરું તે ગાવું રે
ભગવાનને વાત ભળાવું—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ! ઘાવ પડ્યા ઊંડા ઘટના રે
'મહાદેવ'ના નામની રટણા રે
એની ચહે માથે પુષ્પોની ઘખના—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! ચોથે ચોધારે રેલી રે
મીઠા હાસ્યની સૌ માથે હેલી રે
કીધી બાળ-સંગે ક્રીડા ઘેલી—રઘુપતિ રામ૦

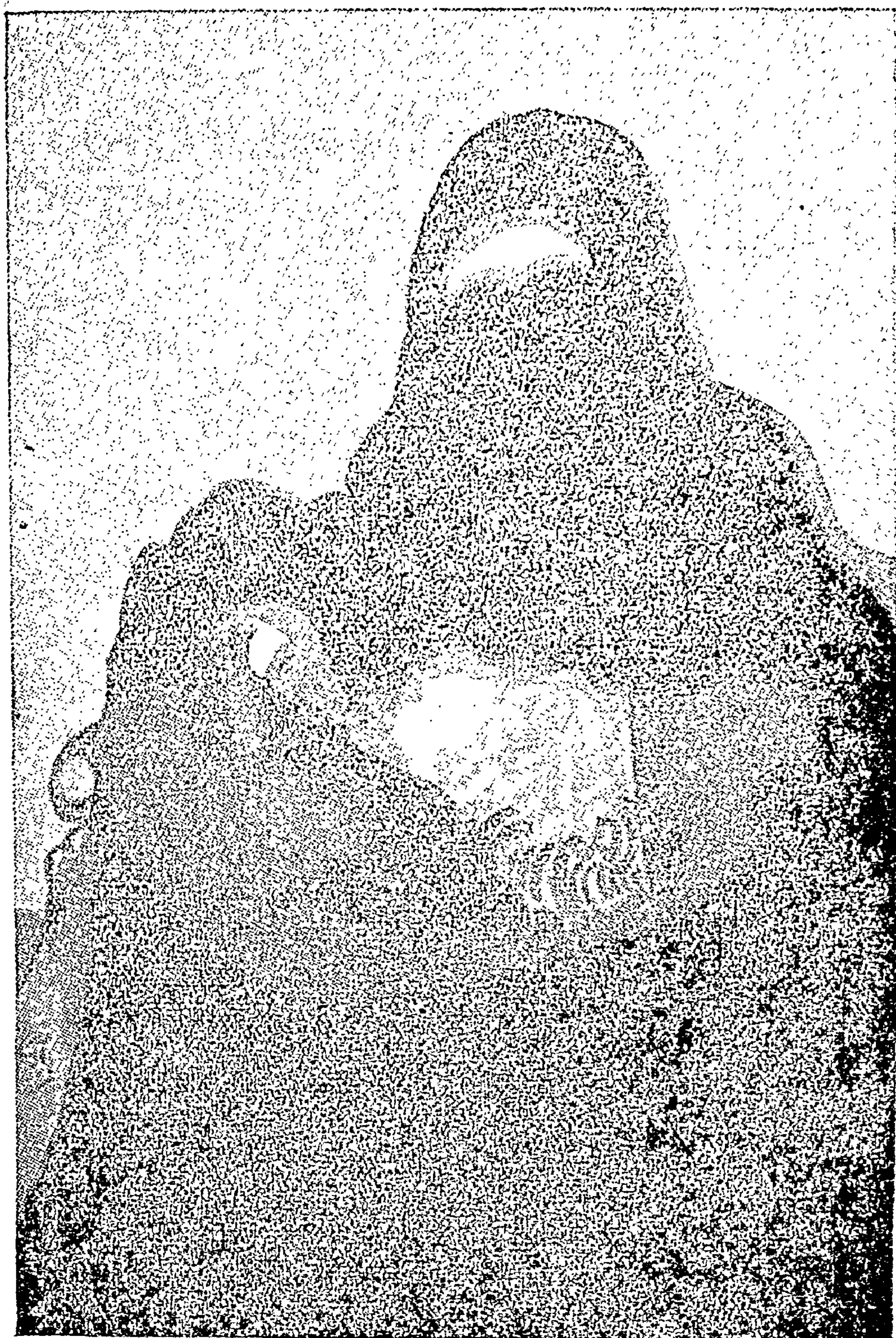
બાપુ ! પંદર ખીલા ઠોકાણા રે
તોયે બિન્દુ ન રક્ત ડોકાણાં રે
ત્રીજા અગ્નિ-પ્રયાણનાં વાણાં—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! વિશ્વમાં વિસ્મય રેલ્યાં રે,
એવો કોણ કે મોતને ઠેલ્યાં રે !
ભોળાં ! ભીષ્મની વાતું યે ભૂલ્યાં—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! વાટ વસમલીએ વળિયા રે
*મહાશંભુ પોતે સામા મળિયા રે
ભૂજ ભીડીને પૂછ્યાં કુશળિયાં—રઘુપતિ રામ૦

બાપુ ! ઊરના પીતલ જોગી રે !
તમ બન્નેની પર્વણી ભેગી રે
*મહારાત્રિની મેળપ મોંઘી—રઘુપતિ રામ૦

* મહાશિવરાત્રી અને મહાત્માજીનો પારણા-દિન પડખોપડખ આવ્યાં.

મૃત્યુ પ્રહરી બન્યું

મૃત્યુ પ્રહરી બન્યું

—ઝૂલણાં—

કોણ છો?—મૃત્યુ છું : કેમ ટેલે અહીં?
છે અહીં આજ મારું રખોપું.
સાંભળી મોતના બોલ માનવ હસ્યાં—
વાહવા! ચોર પ્રહરી બન્યો શું!

મોતના હાથમાં કારમી રાતમાં
ભાઈ દેખાય કૂંપા અમીના;
એકવીસ રાત લગ એક મટકાં વિના
મોત બાળી રહ્યું દીપ ઘીના.

જાગરણ ખેંચતા મોતને નેણલે
નેવલાં આંસુનાં જાય ચાલ્યાં;
બાલકાં માનવી જોઈ વિસ્મય થયાં
પૂછતાં મોતને, કેમ રો'લ્યા!

લાખ જીભે તમે લાદિયા માનવી!
માહરે માથ બદનામી-બોજા,
વાંક મારો દઈ પારકે પાય જૈ
કરગર્યા કેમ કંગાલ સોજા!

'મરી જશે! મરી જશે! મેલી દો બાપજી!'
બોલતાં જીભ શાને ન કરડી!
લોહીલોહાણ હૈયે રડી હું રહ્યું:
કાળ મલકી રહ્યો મૂછ મરડી.

મારનારી તમારી હશે દીનતા-
નામ મારું નકામું હુણાશે-
એ ભયે માનવી! જાગું છું, પ્રાર્થું છું,
નાથ! ક્યારે હવે પ્રાત થાશે?

મૃત્યુનો મુજરો

"જાણ્યું જાણ્યું મેં તો હેત તમારું જાદવા રે—રાગ

એન કારાગારે આવી મૃત્યુ નાચિયું રે
નિધન નાચિયું રે.
એની સેજલડીને ફરતું મૃત્યુ નાચિયું રે
નિધન નાચિયું રે—

ભીષણતા પોતાની ભૂલી
નિશ્ચિંતનતા થનગન ફૂલી;
ઝૂલી ઝૂલી રુમઝુમ પગલે રાચિયું રે
નિધન નાચિયું રે—એના૦ ૫

ભૂતાવળ મંગળ રવ ગાયે,
કાળ તણે ઘર પૂજન થાયે,
જીવનના હર્તાએ જીવન જાચિયું રે
નિધન નાચિયું રે—એના૦

કર સીંગાર ચતુર અલબેલી
ન્હા લૈ, ધો લૈ, સીસ ગૂંથેલી,
વર–ઘેલીએ સાજન–ઘર શોધી લિયું રે
નિધન નાચિયું રે–

ઓ જો બેઠો સાજન તોરો,
જગ–કાળપનો હાથ કટોરો,
પીને બનતો ગોરો જો તારો પિયુ રે
નિધન નાચિયું રે–

ઘન અંધારે અવધુ જાગે
જીવનના મીઠા અનુરાગે,
મૃત્યુ મુજરો માગી ચરણે ઝૂકિયું રે
નિધન નાચિયું રે–

પાયે ઘૂઘરડાં પે'રીને મૃત્યુ નાચિયું રે
નિધન નાચિયું રે–

ખુદા આબાદ રાખે !

સૂણો એ કોણ ત્યાં બોલે ?—
'ખુદા આબાદ રાખે !'
મુસલમાં માત સૌ બોલે,
'ખુદા આબાદ રાખે !'

'ખુદા આબાદ રાખે–મુલ્કને આઝાદ થાવા,
'ખુદા આબાદ રાખે–જાગૃતિની બેત ગાવા.

'જગતના સાંઇ છો, જુવો !
ખુદા આબાદ રાખે !
'અમો મિસ્કિન–ઘરે દીવો
ખુદા આબાદ રાખે !'

ખુદા આબાદ રાખે એ દુવા દેનારીઓને !
અને આબાદ રાખે વીરની જણનારીઓને !

'૪૩ નાં પારણાં

– ભજન –

પારણીઆં પિરસાવો હરનાં વ્રતની આજે પર્વણી હો જી.

પારણિયાંમાં લાવ્યા સૂરજ કેસર કેરા ખૂમચા હો જી;
પિરસ્યા પિરસ્યા પ્રભુજીના પવને સંદેશ,
'આયુષની પૂરાતું બાપુ ! પહોંચી મારે ચોપડે હો જી.'
'માગી લેશું બીડયું પડે ભગવાન !'
વળતા ને કાગળિયા બાપુ મોં મલકાવી મોકલે હો જી.

૨

પારણિયાંમાં પિરસો જગની માતાઓનાં દૂધડાં હો જી.
જગ–બાળકના પિરસો મોહન મલકાટ,
ક્રોડયું જનનાં મનની પિરસો પલ પલ લીલી પ્રાર્થના હો જી.
એ પીરસણાં ઘૂંટીને દેજો બાને હાથ,
હળવા હળવા પીજો બાપુ ! જોજો આવે હેડકી હો જી.

૩

પારણિયાંમાં એ કુણ બેઠું ઓઢી કાળા ઘૂમટા હો જી !
'આરાં ! આરાં !' કહીને બોલાવ્યાં પોતા પાસ,
માથે કર મેલીને બાપુ પૂછે કશળાં કાળનાં હો જી.
ભુજ લંબાવી કીધા છે ખૂબ જુહાર,
ઘુંઘટડા ખોલીને બાપુ મૃત્યુ લ્યે છે મીઠડાં હો જી.

આગેવાન આંધળા જેના—

શે'ર દિલ્લીમાં એક દી' ઊઠી કારમી હાલકલોલ;
દસ દિશાએ ધૂળના ડમ્મર; વાગતા આવે ઢોલ;
આગેવાન ત્રણસો આવે
ટેલીગ્રાફ તાર ધ્રૂજાવે.

આગેવાન આંધળા જેના,
કટક એનું જાય કુવામાં.

ત્રણસોએ જ્યારે તાળીઉં પાડીને જીભનો દીધો દમ
'વૉય મા!' કહીને આંખ મીંચી ગૈ હાકેમ કેરી મઢમ,
ચર્ચિલને તાવ આવી ગ્યો,
માંદો રૂઝવેલ્ટ પડી ગ્યો—આગેવાન૦

ત્રણસો નેતા ટાંપીને બેઠા, મોકલી દૈ ઠરાવ,
છાપેલ એક પતાકડું આવ્યું, 'ઘર ભેળા થૈ જાવ!'
આગેવાને આમળી મૂછ્યું:—
'અમે તો ધારી મૂક્યું'તું.'—આગેવાન૦

બાદ આગેવાને ભાખિયાં ભાવિ, બાપુ તો જીવશે નઈ!
જીવશે તો ચમત્કાર ગણાશે, શાંત રે'જો સૌ ભઈ!
ખબરદાર રોયા ય છો તો!
નવો કાંઈક કાઢશું રસ્તો—આગેવાન૦

ત્યાગનો મારગ મૂરખાઓનો: શું કરે તેજબ્હાદૂર!
'સર'નો છે નૈ મોહ કૈં બાકી, તોય કરે નવ દૂર
કાં કે એને બીક લાગે છે
લોકો તકસાધક કે'શે!—આગેવાન૦

આરૂં બેટું આ તો જીવી ગ્યા બાપુ!
તેજ થ્યાં એનાં બજાર
હિન્દની પૉલીટીક્સનો હવે કેમ કરશું ઉદ્ધાર!
એના એજ લોહીઉકાળા,
અનશન પ્રાર્થના વાળા!

આગેવાન ત્રણસો ઊઠ્યા,
પોતાને ઘેર પાછા ગ્યા.

આગેવાન આંધળા જેના
કટક એનું જાય કુવામાં.

એ ત્રણસોને–

ઢાળ—'હજારો વર્ષની જૂની અમારી વેદનાઓ'

તમારૂં સ્થાન ત્યાં ન્હોતું—ન દિલ્હીની દિશામાં
ન ચર્ચા કે દલીલો કાકલૂદી વેરવામાં.
અરે એ પાયતખ્તોની કબર પર ઝૂકવામાં
અને લોબાન મોંઘો બાળવામાં સ્થાન ન્હોતું.

અરેરે ઉત્તરે ચાલ્યા ગયા દક્ષિણ ભૂલી!
દિશા સાચી હતી, પાસે હતી, તેને જ ભૂલી,
અહીં આત્મા હતો, ત્યાં ખોળીઉં, એ વાત ભૂલી,
કદમ ભૂલી પ્રભુના મસ્તકે ચડવા ગયા શું!

તહીં બેઠા રહી થપ્પડ સહી, વક્કર ગુમાવ્યો,
ખસમ ખો આઈ ઘેલી! કયાંઇ બેટો હાથ ના'વ્યો,
વલોવ્યાં નીર યમુનાનાં ન પીંડો બ્હાર આવ્યો,
ન સામો સાદ આવ્યો તો ય શું બેઠા રહ્યા ત્યાં?

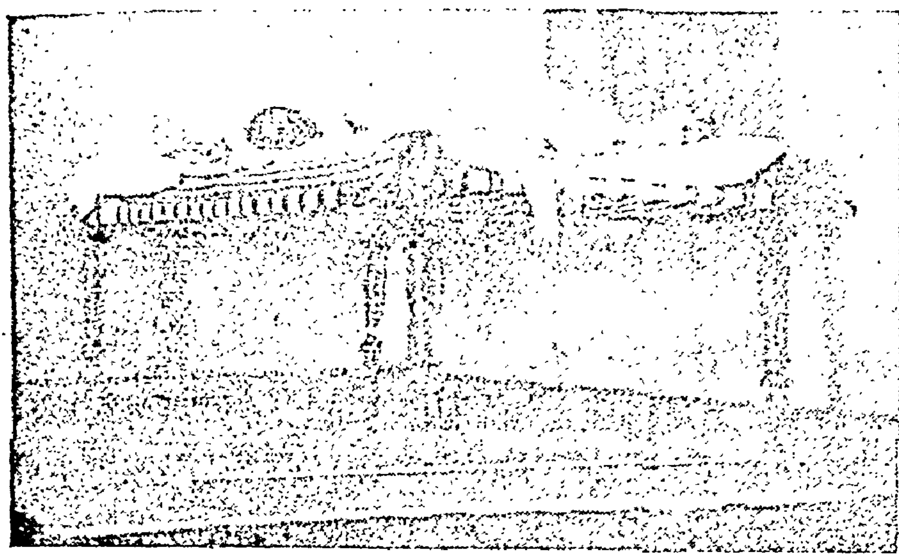
કહ્યું જો હોત કે 'થાનક અમોએ ફેરવ્યાં છે,
'અમારી ધાન–થાળી ને પથારી ત્યાં જ ત્યાં છે,

‘અમારાં કરબલા કાશી અને કૈલાસ ત્યાં છે,
‘હૃદય ત્યાં છે, મગજ ત્યાં છે, સમુચ્ચો પ્રાણ ત્યાં છે–

‘અમે એ ધૂળમાં બેસી ભજન ગાશું પ્રભુનાં,
‘હશે જો આંખમાં તો ખેરશું બે આંસુ ઊનાં;
‘ચડ્યા છે થાક તે ખંખેરશું અમ કાળજૂનાઃ’
અરે જો એટલું કહેવા હતે બળ વાપર્યું ના!

તો—

બચંત કાગળ કલમ રુશનાઇ, થોડાં થૂંક મોંનાં,
બચત ઈજ્જત અને અરમાન ઘરની ઓરતોનાં,
ઉકાળા લોહીના પણ ઊગર્યાં હત આપ સૌનાઃ
વળી પરખાત પણ ને, છો કથીર કે શુદ્ધ સોનાં!

જન્મભોમના અનુતાપ

(૧૯૩૯ રાજકોટ-અનશનમાં પારણાં વખતે કાઠિયાવાડની ધરતીના ઉદ્દગારો)

ભજનનો ઢાળ

જી રે બાપુ! તમને કરાવી પારણિયાં,
હું થઇ ઉપવાસણી રે જી.
જી રે બાપુ! ગોઝારાં અમારા આંગણિયાં,
હું દેવી થઇ છું ડાકણી હો જી.

જી રે બાપુ! નુગરી મને આપે માનેલી,
મેં સંઘર્યા'તા ઓરતા રે જી.
જી રે બાપુ! જાતને જ નહિ મેં તો જાણેલી,
ધોખા એ હૈયે ધીકતા હો જી.

જી રે બાપુ ! મેંણલાં દઇને બો બાળેલો,
હો ! તું વણતેડયો આવિયો રે જી,
જી રે બાપુ ! પગલે ને પગલે પરઝાળેલો,
જાકારો સામો કા'વિયો હો જી.

જી રે બાપુ ! હીરલાના પરખું હોંશીલા,
હસતો ને રમતો ઊતર્યો રે જી;
જી રે બાપુ ! કોયલાનાં આંહીં તો દલાલાં,
હો ! ભરોંસે તું ભૂલો પડયો હો જી.

જી રે બાપુ ! ચુમિયું ભરીને ચાટી લીધાં
હો ! લોહીઆળાં જેનાં મોઢડાં રે જી,
જી રે બાપુ ! દૂધ પી કરીને ડંખ દીધા
હો ! વશિયલ એ ભોરીંગડા હો જી.

જી રે બાપુ ! તમે રે સંભારી જ્યાં સમાધ
હો ! ખાંપણ ત્યાં તો સાબદાં રે જી,
જી રે બાપુ ! તમે કીધા અલખના આરાધ
હો ! પડઘા મેં દીધા પાપના હો જી.

જી રે બાપુ ! મેણલાંની દિજે બાપ માફી
હું પાપિણી ખોળા પાથરું રે જી.

જી રે બાપુ ! જતિ ને સતીનાં સત માપી,
હું પાને પાને પરઝળું હો જી. ૨૮

ટીપણ : ગાંધીજી રાજકોટના પ્રજાસંગ્રામમાં ઊતર્યા; રાજ-કોલ પળાવવા ઉપવાસ કર્યા, એ પ્રતાપ પોતે દેશી રાજ્યોની પ્રજાના યુદ્ધોમાં સાથ નથી પૂરતા એવાં મેણાંટોણાંનો હતો. નુગરી=ગુરુ વગરની, એ શબ્દમાં પ્રજાનું શ્રદ્ધાહીન માનસ ધ્વનિત થાય છે. ઓરતા=ન બની શક્યું હોય તેના અફસોસ. 'જાકારો સામે કહાવિયો...'= 'આંહીં આવશો નહિ.' એવું અધિકારીએ કહાવી દીધેલું. વશિયલ ભોરીંગડા'='વિષધર નાગો. સમાધ=દેહપાત. ખાંપણ=કોઇક બોલેલું કે ગાંધી રાજકોટને ટીંબે દેહ પાડશે તો ખાંપણ તૈયાર છે. અલખના આરાધ=અલક્ષ્ય (ઇશ્વર)નું સ્તવન.

ખમા ! ખમા ! લખ વાર

(ગાંધીજીના અગણોતેરમા જન્મદિને ત્રણ પંક્તિના દુહા)

બીજાંને બકરાં કરી, આપ બને ગોવાળ
બીજાં સબ કંગાલ ને પોતે પાલનહાર;
લ્યાનત હજો હજાર, એહવા આગેવાનને.

બીજાંને બથમાં લઇ, થાપા થાબડનાર,
પોતાનાં વડિયાં કરે કદમે રમતાં બાળ;
ખમા ખમા લખવાર એહવા આગેવાનને.

સિંહણ–બાળ ભૂલી ગયાં, ખુદ જનનીની કુંખ,
આતમ–ભાનની આરસી ધરી એની સનમુખ;
મુગતિ કેરી ભૂખ, જગવણહાર ઘણું જીવો !

પા પા પગ જે માંડતાં, તેને પ્હાડ—ચડાવ
તસુ તસુ શીખવનારનાં ઝાઝેરા જશ ગાવ;
રાતા રંગ ચડાવ, એહવા આગેવાનને.

'બમણા વધજો બેટડા ! (અને) શિષ્ય સવાયા થાય !'
એ તો કહેણી રહી ગઈ, રહેણી કિહાં કળાય ?
પ્યાલા ભરભર પાય, (એવો) મૂર્શદ તો એકજ દીઠો.

પગલે પગલે પારખાં, દમ દમ અણઈતબાર,
શાપો ગાળો અપજશો ભરિયા પોંખણ—થાળ;
કૂડાં કાળાં આળ, ખમનારા ! ઝાઝી ખમા.

બાબા ! જીત અજીત સબ, તેં ધરિયાં ધણી દ્વાર,
મરકલડે મુખ રંગિયાં, દિલ રંગ્યાં રૂધિરાળ;
રૂદિયે ભરી વરાળ, હસનારા ! ઝાઝી ખમા.

ખમા ! ખમા ! લખ વાર

(ગાંધીજીના અગણોતેરમા જન્મદિને ત્રણ પંક્તિના દુહા)

બીજાંને બકરાં કરી, આપ બને ગોવાળ
બીજાં સબ કંગાલ ને પોતે પાલનહાર;
લ્યાનત હજો હજાર, એહવા આગેવાનને.

બીજાંને બથમાં લઇ, થાપા થાબડનાર,
પોતાનાં વડિયાં કરે કદમે રમતાં બાળ;
ખમા ખમા લખવાર એહવા આગેવાનને.

સિંહણ–બાળ ભૂલી ગયાં, ખુદ જનનીની કુંખ,
આતમ–ભાનની આરસી ધરી એની સનમુખ;
મુગતિ કેરી ભૂખ, જગવણહાર ઘણું જીવો !

પા પા પગ જે માંડતાં, તેને લ્હાડ—ચડાવ
તસુ તસુ શીખવનારનાં ઝાઝેરા જશ ગાવ;
રાતા રંગ ચડાવ, એહવા આગેવાનને.

'ખમણા વધજો બેટડા ! (અને) શિષ્ય સવાયા થાય !'
એ તો કહેણી રહી ગઈ, રહેણી કિહાં કળાય ?
પ્યાલા ભરભર પાય, (એવો) મૂર્શિદ તો એકજ દીઠો.

પગલે પગલે પારખાં, દમ દમ અણઈતબાર,
શાપો ગાળો અપજશો ભરિયા પોંખણ—થાળ;
કૂડાં કાળાં આળ, ખમનારા ! ઝાઝી ખમા.

બાબા ! જીત અજીત સબ, તેં ધરિયાં ઘણી દ્વાર,
મરકલડે મુખ રંગિયાં, દિલ રંગ્યાં રૂધિરાળ;
રૂદિયે ભરી વરાળ, હસનારા ! ઝાઝી ખમા.

બાપુનો બરડો

('૪૦ની ગાંધીજયન્તિ ટાણે મહાત્માજી વાઇસરોયની મુલાકાતમાંથી શૂન્ય હાથે પાછા ફર્યા તે પ્રસંગે, સામેની તસ્વીર આંચીંતી નજરે પડતાં રચ્યું.)

—અંજનિ—

આ માણસને બોખે મુખડે
માંડયા છે લાખો મૂરખડે
કેમેરા: ને કૈં કૈં રખડે
પેન્સીલ–કાગળ લૈ.

એ લાખોમાં એક જ ડાહ્યો
ચહેરાની છબીઓથી કાયો,
મુખ મેલીને જઇ મંડાયો
ઘરડે આ બરડે.

લાગણીઓ લહેરાય કલેજે,
બુદ્ધિખેલ રમાતા ભેજે,
પણ આ ભાઇ કલાધર! કે'જે
શીદ મોહ્યો બરડે?

બરડામાં બંકી ન છટા છે,
માંસલતા કેરી ન ઘટા છે,

ગડગૂમડ ભાઠાં ચાઠાં છે
ઝરડાયલ બરડે.

નહોતું જે મુખને મરકલડે
એવું શું દીઠું તેં બરડે
કે બીજા પણ કાંડાં કરડે
ચીતરવા બરડો!

મારી એ સમસ્યાનો ખાસો
આજ અચાનક જડે ખુલાસો
વણજીભે બોલન્તો વાંસો
સમસ્યા સમઝાવે.

કહે બરડો, "બાપુની લૂલી!
લોકપ્રશંસાએ મત્યભૂલી!
વિશ્વવશીકર એ વાંસલડી!
થાકી જીભલડી!

ને ગાંધીના મુખ--મરકલડા!
અસંખ્ય ઉપમાના લાડકડા!
તારાં નખરાં થૈ ગ્યાં ઠરડાં,
વખાણ--બગડેલા!

સંકેલી લો કળા તમારી,
વારી આવી પહોંચી મારી,
હું કાળો કુબડો, પણ કારી
ફાવે બસ મારી.

કાકલુદી ને કાલાવાલા
તમે કરી રહિયાં નખરાળાં ?
હું નવ જાણું એ કૈં ચાળા,
હું રીઢો બરડો.

આવડતો એક જ એકડલો,
આખર ક્યમ થઈ જાવું ઠરડો,
નિર્મમ, નિશ્ચલ, કાળો, કરડો
હું નાનો બરડો."

પરાજિતનું ગાન

(૧૯૩૩માં ગાંધીજી પોતાની ને દેશની પરાજિત દશામાં સોપહેલા મુંબઇ આવ્યા ત્યારવેળાનું.)

પરાજિતનું ગાન :
ગા મન, પરાજિતનું ગાન.
એકલ પરાજિતનું ગાન. ૩

પરાજિત સેનાપતિનાં
પંથ ને મેદાન સૂનાં :
શમ્યાં છે સન્માન જૂનાં :
વિજન પુરની ગલીગલીએ
તોય ગાજે ગાન,
ઓ મન ! પરાજિતનું ગાન ! ૯

પરાજિત પાછો વળે
સજવા નવાં આયુધ,
જનેતાને સ્તનેથી
પીવા અભયનાં દૂધ. ૧૩

કોણ સૂતાં કોણ જાગે,
કોણ જખમી દવા માગે,
પૂછતો પ્રેમાળ રાગે
ભમે છે મહેમાન :
ગા મન ! પરાજિતનું ગાન. ૧૮

પરાજિતનો ચાંદલો કંકુ તણો:
પરાજિતનાં છત્ર ચામર વીંઝણો:
પરાજિતના લખોમુખ યોદ્ધાગણો:
સહુ વિરામ્યાં, એક નવ વિરમો
બિરદનું ગાન !
ગા મન પરાજિતનું ગાન :
એકલ પરાજિતનું ગાન. ૧૯

છેલ્લી સલામ

[હરિજનોને માટે પૂના ખાતે મંડાયેલા '૩૨ના અનશનસપ્તાહ વખતનું]

ઢાળ—'ભૂલ્યો રે ભૂલ્યો રાજા સત રે ગોપીચંદણ,
પિયા! પરદેશે ન જાનાં હો જી!
એ રે સેજડિયે અમને નીંદરા ન આવે ને.
મારે મન રાજ ન ભાવે હો જી!' એ ભજનનો.

સો સો રે સલામું મારાં ભાંડુડાંને કે'જો રે,
ઝાઝેરા જુહાર જગને દેજો હો જી!
મળાયું ન તેને માફામાફ કે'જો ને
રુદિયામાં રાખી અમને રે'જો હો જી.

ટીપે ટીપે શોણિત મારાં તોળી તોળી આપું તો યે,
પૂરાં જેનાં પ્રાછત કદી યે જડશે ન જી,
એવા પાપદાવાનલમાં જલે છે જનેતા મારી,
દિલડાના ડુંગર સળગ્યા—ઠરશે ન જી!
સો સો રે સલામું૦

*કીધાં ખાખ ખાંડવ વનને પાંડુ તણા પુત્ર તે દિ'
નિરદોષી નાગાં લાખો ભુંજાણાં હો જી,
આદુનાં નિવાસી એ તો આ રે આર્યભોમ કેરાં,
પૂર્વજ મારાને પાપે લૂંટાણાં હો જી,
—સો સો રે સલામું૦

૧ રઘુપતિ રામ મારા રુદાનો વિસામો—એણે
ઋષિઓને વચને ખાધેલ ખોટયું હો જી,

પ્રભુનામ ભજતો એણે પારાધી સંહારિયો રે
એનું ઘોર પાતક આને ઊમટ્યું હો જી !
સો સો રે સલામું૦

છેદ્યાં, બાળ્યાં, ગારદ કીધાં, પૃથવીનાં પેટમાં ને,
અસૂરો કહીને કાઢ્યાં વનવાસ જી;
જીવતાંને કાજે જુદી નરકું બંધાવિયું ને
સદાનાં નરાધમ રાખ્યાં દાસીદાસ જી—
—સો સો રે સલામું૦

[2] સમર્થોની સત્તા સંતો, ધુતારાની ધૂતણબાજી,
કુડિયા ગુરુની કૈં કૈં કરામત જી;
એની તો વણાવી ધીંગી ધરમધજાઓ ને
ભાંડું કેરે રગતે રંગી ભલી ભાત જી
—સો સો રે સલામું૦

એવી એવી ઝડીઓ મારાં સહોદરો ઝીલતાં ને
ધરમ-ધજાને ક્યારે સિંચાણાં હો જી;
રુદામાં શમાવી સરવે રુદન-પિયાલા વાળાં

શૂદ્રે તપશ્ચર્યા માંડી છે તે કારણે મારો પુત્ર મૃત્યુ પામે છે। તે પરથી રામચંદ્રે એ તપસ્વીનો શિરચ્છેદ કર્યો હતો.

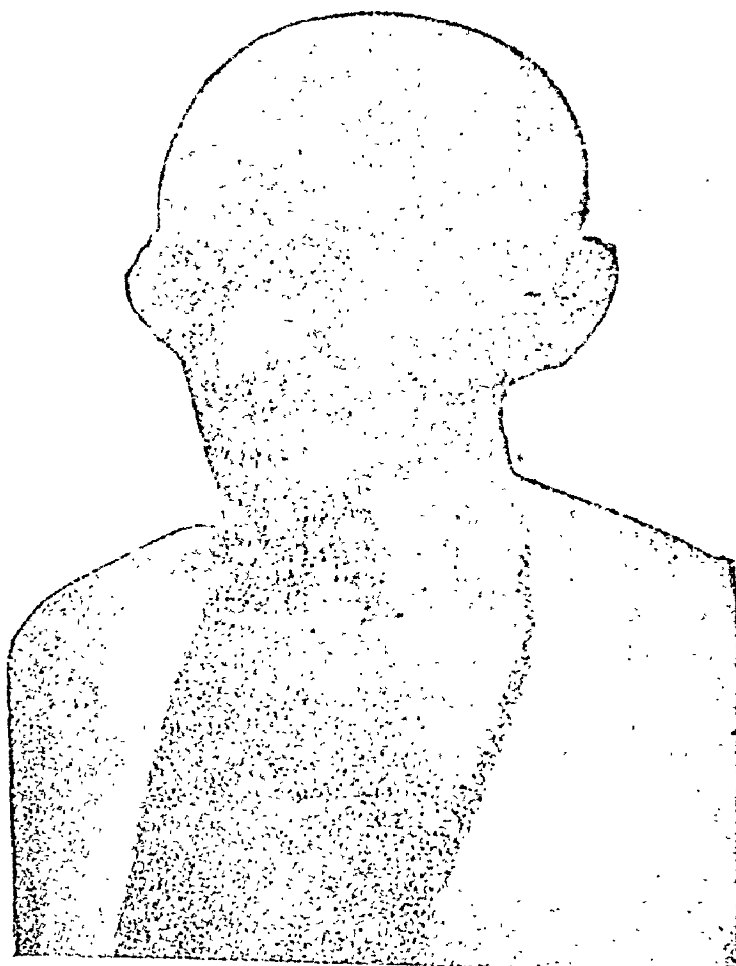
૨ આ બધા જુલમો ધર્મને નામે થઈ રહેલ છે એ ભાવાર્થ.

હરિ કેરા રથડા હેઠળ પિલાણાં હો જી.
—સો સો રે સલામું૦

રથના સારથિડા સુણજો સાધુ ને ગુંસાઇ સરવે !
કડાકા કરે છે રથની ધરીઓ હો જી.
જુઓ જુઓ જુગનો ભૈરવ ઊભો વાટ ખાળી આજે,
ભીતર નિહાળો, હરિ ક્યાં પળિયો હો જી
—સો સો રે સલામું૦

જુગનો મહારાજા આજે મહાકાળ જાગિયો ને,
ધરમ કેરાં ધારણ–કાંટા માંડે જી:
[૧]સતને ત્રાજવડે મારાં કલેજાં ચડાવિયાં મેં,
શીશ તો નમાવ્યું શાસન--દંડે હો જી
સો સો રે સલામું૦

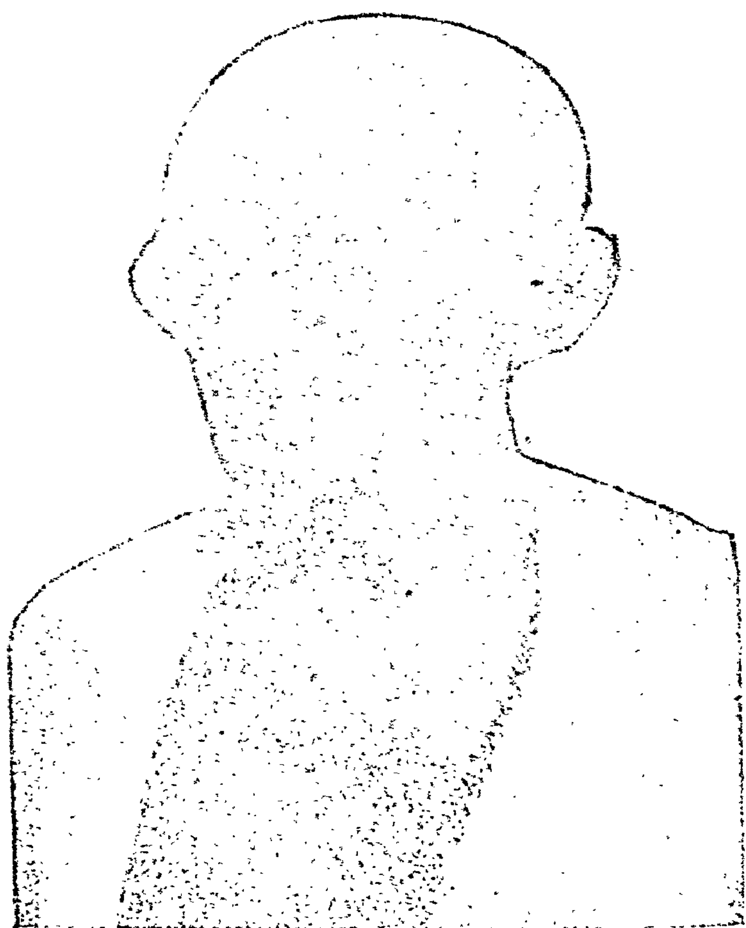
હરિ કેરાં તેડાં અમને આવી છે વધામણી રે,
દલિતોને ઉત્સવ હાકલ પડી છે હો જી;
હસતાં મુખડાની અમને વિદાયું દિયો રે વાલાં !
રખે કોઈ રોકે નયણાં રડીને હો જી !
સો સો રે સલામું૦

તારાં પાતકને સંભાર !

(ઉપરના જ અવસરે)

તારાં પાતકને સંભાર, મોરી મા !
રે હિન્દ મોરી મા !

તારાં પાતકને સંભાર !

(ઉપરના જ અવસરે)

તારાં પાતકને સંભાર, મોરી મા !
રે હિન્દ મોરી મા !

પોતાના પાપભારે પોતે તું ચેપાણી
એવી કાળજૂની જુલમકમાણી હો મા!
રે હિન્દ મોરી મા !

પરને પટકીને નીચાં ઊંચી તું કે'વાણી !
આખર અંગે અંગે આપેથી છેદાણી હો મા !
રે હિન્દ મોરી મા !

તારે મંદિરિયે આજ કોનાં ચાલે શાસન,
જો જો દેવ કે અસૂરનાં એ આસન હો મા !
રે હિન્દ મોરી મા !

આભામંડળ લગ એનાં શિખર ખેંચાણાં,
એના પાયામાં તુજ છોરૂડાં ઓરાણાં હો મા !
રે હિન્દ મોરી મા !

પાયા હેઠળથી આજે હાહાકાર જાગે,
ભૂખી ધરતી નવલા ભોગ ભારી માગે હો મા !
રે હિન્દ મોરી મા !

તારા ધૂરીધર આજે સમાધ ગળાવે,
તારા ઈશ્વરને આહૂતિ એવી ભાવે હો મા !
રે હિન્દ મોરી મા !

તારા દેવળના ઘોર ઘુમ્મટ ઊંચા તૂટે,
જેને છુંદ્યા'તાં તે જાગી તુજને લૂંટે હો મા!
રે હિન્દ મોરી મા!

સાંભળ સાંભળ હો બ્હેરી! ભાવિના ભણકારા,
તારા ભોગળ–ભીડ્યા ભાંગે ઠાકરદ્વારા હો મા!
રે હિન્દ મોરી મા!

ચિરાડ ચિરાડે જોતો અવધુ એક ઝૂરે,
અંદર પોતાનાં શોણિત ને હાડ પૂરે હો મા!
રે હિન્દ મોરી મા!

એ રે પૂરણહારાને પૃથ્વી કેમ ખોશે,
ભૂંડી! એ મરશે તો જીવન કોનાં રે'શે હો મા!
રે હિન્દ મોરી મા!

તારાં પાતકને સંભાર મોરી મા!
રે હિન્દ મોરી મા!

*અંતરની આહ

[ગાંધીજી ગોળમેજી પરિષદમાં જતા અટક્યા ત્યારે]

મને સાગરપાર બોલાવી આ બ્રીટન!
આદરમાનભર્યાં હર્ષ કીર્તન,
બાંધવતા કેરાં બાંધીને બંધન

આખર આજ મતિ બિગડી :
રૂડી શ્વેત ધજા રગદોળી રહી!
અયિ! અમૃત ચોઘડિયાં ગડિયાં
ત્યારે કેમ હળાહળ ઘોળી રહી!

મારા કોલ પળાવવા કારણીએ
બાંડ્યા ખેડૂતોને મેં તો ખાંડણીએ,
એનાં ધાન લીધાં કણીએ કણીએ,
'ખપી જાઓ વીરા મારા,
નેકીને ખાતર!'
એમ વૂમ્યો વિનવી વિનવી,

ત્યારે વાહ સુજાન ! ઇમાનદારી કેરી
વાત તારે તો નવી ને નવી !

હું 'સુલેહ ! સુલેહ ! સુલેહ !' રટયો;
નવ નેકીને પંથેથી લેશ હટયો,
દિલે તારેથી તો યે ન દંશ મટયો,

તું 'ડરાવ ! દબાવ ! ઉડાવ !' વિના
બીજો દાવ એકેય શીખી જ નથી !
તુંને શું કહું માનવની જનની !
વશ થાય પશુ પણ વ્હાલપથી.

મારા ખેડુને માર : મને તહીં મ્હેફિલ !
આંહીં ગોળીબાર : ત્યાં કૂજે કોકિલ !
આંહીં કાળાં કારાગાર : ત્યાં મંજિલ !
ખૂબ સહ્યાં અપમાન, ગળ્યાં વિષપાન
હવે મને રોકીશ ના !
મારાં સ્થાન માતા કેરી ઝૂંપડીએ :
મને મ્હેફિલમાં ઘેલી ! ગોતીશ ના.

અહીં છે, અહીં છે, મુગતિ અહીં છે;
નથી ત્યાં, નથી ત્યાં, બીજે કયાં, અહીં છે;
પ્યારી મા–ભૂમિની ધરતી મહીં છે.—

એને શોધીશ ના દિલ ! સાગરપારની
તેજભરી તકરાર વિશે,
એનો રાખીશ ના ઈતબાર, હવે
બીજી વાર કો' કોલકરાર વિશે !

વળી જાઓ રે વ્હાણ વિદેશ તણાં !
મારે હૈયે તો કોડ હતા ય ઘણા
સારી સૃષ્ટિના સંતસમાગમના.

મારે હોંશ તો ખાસ હતી મારા ખૂનના
પ્યાસી જનોના મિલાપ તણી;
મારે હામ હતી ભૂખ્યા સિંહોને બોડમાં
પેસીને પીઠ પંપાળવાની.

મહાસિંધુની ઓ લહરી લહરી !
તમ બિન્દુ યે બિન્દુની જીભ કરી
વહજો સારા વિશ્વને તીર ફરી–

જગબાંધવતા કેરા વૈરીજનોને ન
ગાંધીનું પ્રેમપ્રયાણ ગમ્યું;
દારૂગોળાના વારસદારને નગ્ન
ફકીરનું નેત્રસુધા ન ગમ્યું.

છેલ્લો કટોરો

['૩૧ની ગોળમેજી પરિષદમાં જતી વેળા]

છેલ્લો કટોરો ઝેરનો આ પી જજો બાપુ !
સાગર પીનારાં ! અંજલિ નવ ઢોળજો બાપુ !

અણખૂટ વિશ્વાસે વહ્યું જીવન તમારું
ધૂર્તો દગલબાજો થકી પડિયું પનારું :
શત્રુ તણે ખોળે ઢળી સુખથી સુનારું

આ આખરી ઓશીકડે શિર સોંપવું, બાપુ !
કાપે ભલે ગર્દન : રિપુ–મન માપવું બાપુ !–છેલ્લો૦

સુરઅસુરના આ નવયુગી ઉદધિ-વલોણે
શી છે ગતાગમ રત્નના કામી જનોને ?
તું વિના શંભુ ! કોણ પીશે ઝેર દોણે ?

હૈયા લગી ગળવા ગરલ ઝટ જાઓ રે બાપુ !
ઓ સૌમ્ય-રૌદ્ર ! કરાલ-કોમલ ! જાઓ રે બાપુ !–છેલ્લો૦

કહેશે જગત : જોગી તણા શું જોગ ખૂટ્યા ?
દરિયા ગયા શોષાઈ ? શું ઘન--નીર ખૂટ્યાં ?
શું આભ સૂરજ-ચંદ્રમાનાં તેલ ખૂટ્યાં !

દેખી અમારાં દુઃખ નવ અટકી જજો બાપુ ?
સહિયું ઘણું, સહિશું વધુઃ નવ થડકજો બાપુ--છેલ્લો૦

ચાબૂક, જપ્તી, દંડ, ડંડા મારના,
જીવતાં કબ્રસ્તાન કારાગારનાં,
થોડા ઘણા છંટકાવ ગોળીબારના,

એ તો બધાં ય જરી ગયાં કોઠે પડ્યાં બાપુ !
ફૂલ સમાં અમ હૈડાં તમે લોઢે ઘડ્યાં, બાપુ !--છેલ્લો૦

શું થયું, ત્યાંથી ઢીંગલું લાવો ન લાવો :
બોસા દઈશું ભલે ખાલી હાથ આવો !
રોપશું તારે કંઠ રસબસતી ભુજાઓ.

દુનિયા તણે મોંયે જરી જઇ આવજો બાપુ !
હમદર્દીના સંદેશડા દઈ આવજો બાપુ !--છેલ્લો૦

જગ મારશે મેણાં : ન આવ્યો આત્મજ્ઞાની !
ના'વ્યો ગુમાની પોલ્ર પોતાની પિછાની !
જગપ્રેમી જોયો ! દાઝ દુનિયાની ન જાણી ! ૨૦

આજાર માનવ–જાત આકુલ થઈ રહી બાપુ !
તારી તબીબી કાજ એ તલખી રહી, બાપુ !–છેલ્લો૦

જા બાપ ! માતા આંખલાને નાથવાને,
જા વિશ્વહત્યા ઉપરે જળ છાંટવાને,
જા સાત સાગર પાર સેતુ બાંધવાને. ૨૫

ઘનઘોર વનની વાટને અજવાળતો બાપુ !
વિકરાળ કેસરિયાળને પંપાળતો બાપુ !
ચાલ્યો જજે ! તુજ ભોમિયો ભગવાન છે બાપુ !
–છેલ્લો કટોરો ઝેરનો પી આવજે બાપુ ! ૨૯

માતા, તારો બેટડો આવે !

[ગોળમેજીમાંથી પાછા આવ્યા ત્યારે. ઢાળ-'શિવાજીને નીંદર' નાવે']

માતા ! તારો બેટડો આવે,
આશાહીન એકલો આવે.
જો જો ! મારો બેટડો આવે,
સંદેશાઓ ખેપિયા લાવે.

જ્વાલામુખી એને કાળજે રે,
એની આંખમાં અમૃતધાર :
એવો કોઇ માનવી આવે.
ભેળાં કાળનોતરાં લાવે—માતા૦

સૂતો રે હોય તો જાગજે સાયર !
ઘેર આવે પ્રાણાધાર;
હૈયે તારે બાંધ હિંડોળા,
મોભી મારો ખાય બે ઝોલા—માતા૦

ધૂળરોળાણા એ મુખ માથે વીરા,
છાંટજે શીતળ છોળ;
પ્રેમેથી પાહુલિયા ધોજે !
આછે આછે વાયરે લ્હોજે—માતા૦

તારા જેવાં એના આતમાનાં ગેબી
હિમ અગાધ ઉંડાણ;
ત્યાં યે આજે આગ લાગી છે,
ધુંવાધાર તોપ દાગી છે.—માતા૦

સાત સિંધુ તમે સામટા રે !
એની ઓલવાશે નહિ ઝાળ,

ઠાલાં નવ ઢોળશો પાણી !
ના ના એની વેદના નાની—માતા૦

કોટકોટાન હૂતાશ જલે તારા
હૈયાની માંહીં ઓ આભ !
એવી ક્રોડ આપદા ધીકે,
છાની એની છાતડી નીચે—માતા૦

માનતાં'તાં કૂડાં માનવી રે,
એને ફોસલાવી લેવો સે'લ !
પારાધીનાં પિંજરાં ખાલી,
હંસો મારો નીકળ્યો હાલી—માતા૦

ઘોર અંધારી એ રાતમાં રે
સીજાં બાળ ઘોરાણાં તમામ,
આઠે પો'ર જાગતી આંખે,
બેઠો તું તો દીવડે ઝાંખે—માતા૦

બૂડયા બૂડયા બીજા ખેલડા રે
માયામોહ કેરે પારાવાર;
બેટા ! તું તો પોયણું નાનું,
ઊભું એક અણભિંજાણું—માતા૦

પોતાના પ્રાણપિપાસુઓનાં તેં તો
ખોળલે ખેલાવ્યાં બાળ;
ચૂમી ચૂમી છાતીએ ચાંપ્યાં,
બંધુતાના બોલડા આપ્યા—માતા૦

રોમેરોમે તારે દાંત ભીંસી ઝેરી
કરડયા કાળુડા નાગ,
ડંખે ડંખે દૂધની ધારા,
રેલી તારા દેહથી પ્યારા!—માતા૦

ચીર પાંચાળીનાં ખેંચવામાં નો'તા
પાંડવોએ દીધા હાથ,
આજે અધિકાઈ મેં દેખી,
બેટાઓએ માતને પીંખી—માતા૦

એકલો તું આડા હાથ દેતો ઊભો
દોખિયાંને દરબાર,
તારી એ અતાગ સબૂરી,
શોષી લીધી પ્રાણની પૂરી—માતા૦

કૂડ પીધાં હીણમાન પીધાં,
પીધાં ઘોળી દગાવાળાં દૂધ,
કડકડતાં તેલ તેં પીધા,
ગાળી ગાળી લોહ પણ પીધાં—માતા૦

ગોપવીને છાના ઘાવ કલેજાના
રાખજે ખૂબ ખામોશ !
વાવાઝોડાં કાળનાં વાશે,
તે દિ' તારી વાટ જોવાશે—માતા૦

કંપશે સાત પાતાળ, આભે જાતા
ઝીંકશે સાયરલોઢ,
ખંડે ખંડ ઓળશે લાવા,
ભૂકમ્પોના ગાજશે પાવા—માતા૦

'ધાઓ ધાઓ ધેનુપાળ !' એવા
તે દિ' ઊઠશે રે હાહાકાર,
શાદૂળા ને સાંઢ માતેલા,
ડુંગે ડુંગે ભાગશે ભેળા—માતા૦

ભાઈ વિદેશીડા ! વીનવું રે એને
રોકશો મા ઝાઝી વાર,
બેઠી હું તો દીવડો બાળું,
ક્યારે એના ગાલ પંપાળું—માતા૦

તારી કમાઈ ગુમાઈનો રે મારે
માગવો નોય હિસાબ,
બેટા ! તારી ખાકની ઝોળી,
માના કેરે મન અમોલી—માતા૦

સૂતાં રે સ્વપનામાં અમે સાંભળ્યું
　　‘ધરતી માગે છે ભોગ!’

પડઘા પડ્યા રે ખંડેખંડમાં
　　ઘન ઘન સૂસવ્યા પવન;
અંધારી રાત્યુંનો મારો સાયબો
　　આઘે વીંઝે ગાઢાં વન–ઊંડી રે૦

દીધા રે ટકોરા એણે દ્વારમાં
　　ભાંગ્યા એણે ભોગળોના ભાર;
વેણુ રે વગાડી વસમા સૂરની,
　　સાયબાના ઝણેણ્યા સિતાર–ઊંડી રે૦

‘નીંદરનાં ઘેરાણાં તમે જાગજે!’
　　ગરજ્યો સાહેબનો સવાલ;
‘આગ્યુનાં ઓરાણાં તમે ઊઠજે!
　　‘કબરુંનાં ઊઠો રે કંકાલ!–ઊંડી રે૦

‘જાગો હો બળહીણાં બંધુબેનડી!’
　　આપણાં આવ્યાં છે ટાણાં;
ઊઠો હો ખંખેરી ખોટી બીકને!
　　મુગતિનાં વાયે રે વાણાં–ઊંડી રે૦

*હાડપિંજર

સમરથનો સૂરજ આજે આથમે,
આથમે ભૂપતિઓના ભાણ :
ખંડ રે પતિયુંનાં તખતો ખળભળે,
ભાઈ ! એના દળમાં ભંગાણ–ઊંડી રે૦

દૂબળા રે'વું છે દિન કેટલા ?
કેટલા જુગ રે કંગાળ ?
નોધારાં થઈને શીદ શરણાં લિયો ?
દુનિયાને દેજો રે હુંકાર—ઊંડી રે૦

લખોમખ વેરી છે ધણીએ રિદ્ધિયું
ધરતીને ખોળે ઠોરઠોર;
ખાવિંદે દીધાં છે દરિયા ને હવા
આજ એમાં પડિયા છે ચોર—ઊંડી રે૦

ઊંચા ને નીચાં રે ધનવંત નિરધનાં
ભાઇ રે એ તો કૂડના રે ભેદ,
ભેદની ભીંત્યુને આજ મારે ભાંગવી;
મનડાની આખરી ઉમેદ—ઊંડી રે૦

પ્યાલા રે ઘુંટયા મેં અમરત–પાનના :
આવજો પીવા પ્રેમવાન, ૪૯

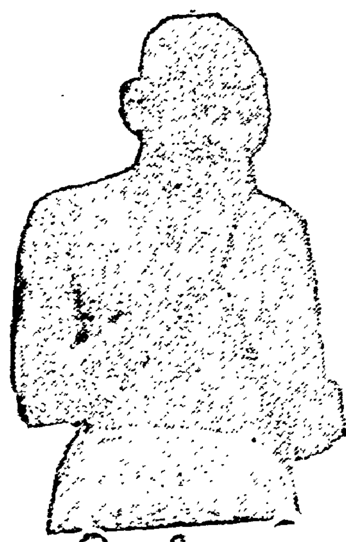
ઘુરે રે લાલપ-ઘેરી આંખડી,
મરવા બનો મસતાન—ઊંડી રે૦

ઊંડી રે નીંદરૂંમાં અમે માનિયું,
વાયરો સૂસવે ભેંકાર;
ગાઢા રે સપનામાં અને શોચિયું,
વાદળાં કરે રે પોકાર—ઊંડી રે૦

ગાફિલ બનીને ઓઢયાં ગોદડાં,
ઘર! ઘર! ઘોર્યાં સારી રેન;
જાગન્તાં દીઠા રે નેજા ફરૂકતા,
ઊતર્યાં મતલબનાં ઘેન—ઊંડી રે૦

સાયબાને દીઠો ઝળહળ ઝૂઝતો,
ચોય દશ ચડયા એના વીર;
તંબુરાની કીધી તુરી ને ભેરીઓ,
પાયાં એણે પોતાનાં રૂધિર-ઊંડી રે૦

માટીનાં કીધાં રે એણે માનવી,
જળમાંથી જલાવ્યા ચિરાગ:
ધજા રે રોપાણી સત ધરમની;
કૂડ-ઘેરે કળેળ્યા હો કાગ—ઊંડી રે૦

નિવેદન

(આગાખાન મહેલમાં તા. ૩ ને બુધવારનાં પારણાં વખતે શ્રી સરોજિનીએ અંગ્રેજી ગીતાંજલિનું પદ સુણાવ્યું, તેના મૂળ બંગાળી કાવ્યનો અનુવાદ)

આ છે છેલ્લી યાચના આપ પાસે;
મારા ઊંડા છેક અંતસ્તલેથી
છેદી નાખો ક્ષીણતા સર્વ મારી
પુરા જોરે ખડ્ગ ઝીંકી પ્રભુજી!

સુખોને યે જીરવી જાણવાની ૫
શક્તિ દેજે સુખ કંઠાં કરીને,
શક્તિ દેજે દુઃખમાં એહવી કે
દુઃખો મારાં શાંત મોંયે હસીને
પોતે પોતાની જ પામે ઉપેક્ષા.

શક્તિ દેજે ભક્તિની નાથ એવી ૧
જેણે મારાં કર્મ સાફલ્ય પામે,
જેણે મારા દુન્યવી સ્નેહ પ્રેમ
મહેકી ઊઠે પુણ્યનાં પોયણાં શાં.

કંગાલોને જ્ઞાનહીણાં કરું ના,
જાલીમોને પાય ઝૂકી પડું ના,
ઊંચે માથે ક્ષુદ્રતાની વચાળે
ચાલું એવી શક્તિ આપો પ્રભુજી!

શક્તિ દેજે–આપને પાય નામી
પોતાને હું સ્થિર રાખું સદૈવ.

સો સો વાતુંને જાણનારો

ભાવ એવો છે કે હિંદ અને બ્રીટાનીઆ બે બહેનો મળે છે. બ્રીટાનીઆ પૂછે છે કે "મોહન મોહન" એમ જંખ્યા કરો છો તો તે તમારા દીકરાને મારે શી રીતે ઓળખવો એનાં એંધાણુ તો કહો. હિન્દ કહે છે—

રાગ હીંચનો

સો સો વાતુંને જાણનારો,
મોભીડો મારો ઝાઝી વાતુંનો ઝીલનારો.

ડગલે ડગલે હાલ્યા કરે છે.
ઊંચાણમાં ન ઊભનારો;
ઢાળ ભાળીને સહુ દોડવા માંડે
ઢાળમાં નવ દોડનારો—મોભીડો૦

ભાગ્યા હોય એનો ભેરૂ થાનારો,
મેલાં ઘેલાંને માનનારો;
ઉપર ઊજળા ને મનમાં મેલાં (એવાં)
ધોળાંને નહિ ધીરનારો—મોભીડો૦

એનાં કાંતેલમાં ફોદા ન ઊમટે,
તાર સદા એક તારો;
દેયે દૂબળીઆ ગેબી ગામડીઆ;
મુત્સદ્દીનો મૂંઝવનારો—મોભીડો૦

પગલાં માંડશે એવે મારગડે,
(એની) આડો ન કોઈ આવનારો;
ઝેરના ઘૂંટડા જીરવી જાશે ઇ તો,
બોલીને નૈ બગાડનારો—મોભીડો૦

નાનાં બાળક જેવો હૈયે લેરીલો.
એરૂમાં આથડનારો;

કૂંણો માખણ જેવો સાદો ને સોયલો,
કાળને નોતરનારો—મોભીડો૦

ઝીણી ઝૂંપડીએ ઝીણી આંખડીએ,
ઝીણી નજરથી જોનારો;
પોતે ચણેલામાં પોલ ભાળે તો
પાયામાંથી પાડનારો—મોભીડો૦

આવવું હોય તો કાચે તાંતણે
બંધાઈને આવનારો;
ના'વવું હોય અને નાડે જો બાંધશો તો
નાડાં તોડાવી નાખનારો—મોભીડો૦

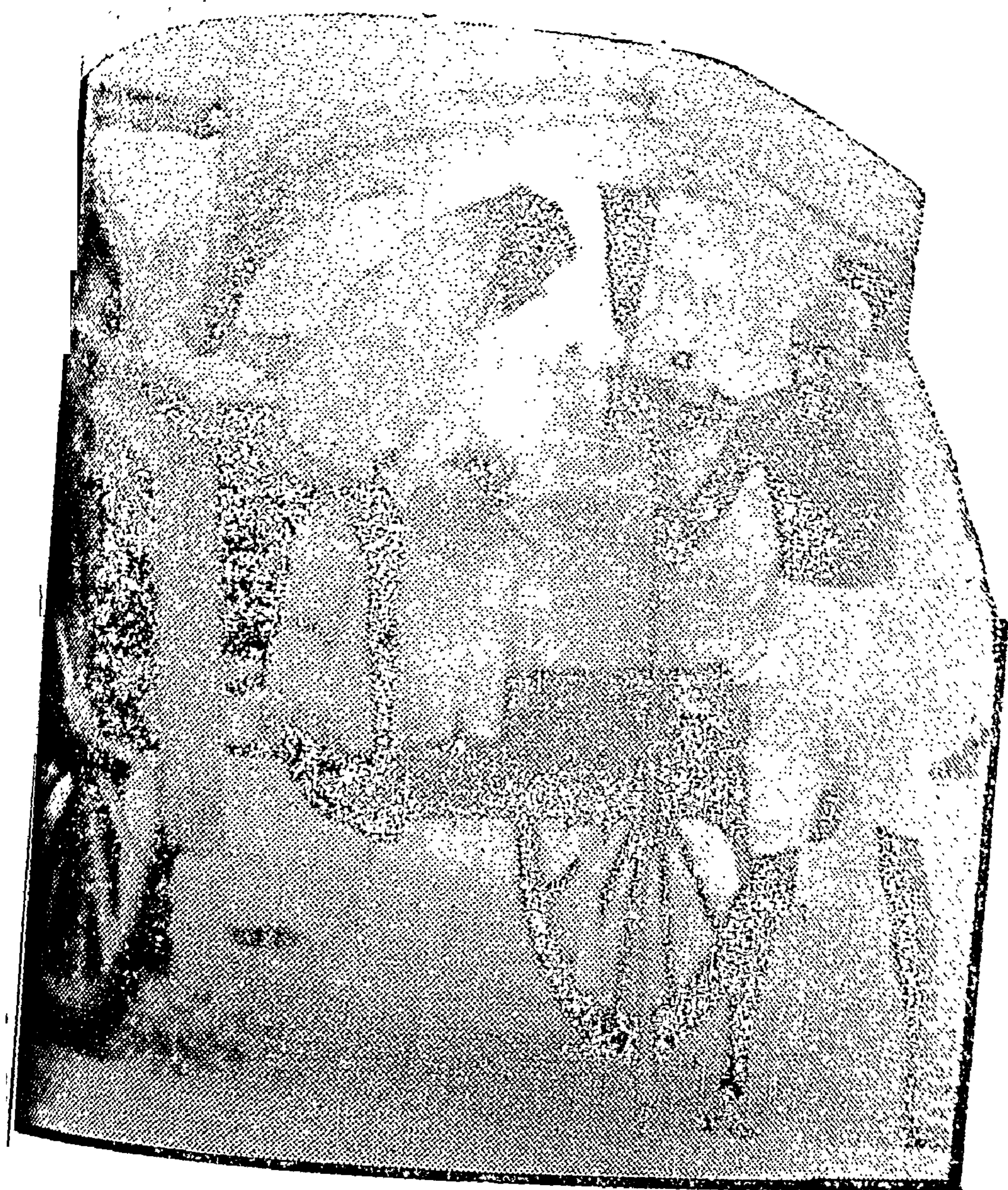
રૂડા રૂપાળા આખા થાળ ભરીને
પીરસે પીરસનારો,
અજીરણ થાય એવો આ'ર કરે નૈ કદી,
જરે એટલું જ જમનારો—મોભીડો૦

આભે ખૂતેલી મેડી ઊજળીયુંમાં,
એક ઘડી ન ઊભનારો;
અન્નનાં ધીંગાણાંની જૂની ઝૂંપડીયુંમાં
વણતેડાવ્યો જનારો—મોભીડો૦

સહુને માથડે દુઃખડાં પડે છે,
દુઃખડાંને ડરાવનારો;
દુઃખને માથે પડયો દુઃખ દબવીને એ તો
સોડ તાણીને સુનારો—મોભીડો૦

કાળ જેવાને મહાકાળ લાગે છે,
આભને બાથ ભીડનારો;
*સુરજ આંટા ફરે એવડો ડુંગરો,
ડુંગરાને ડોલાવનારો—મોભીડો૦

ઓળખજે બેનડી એ જ એંધાણીએ
મારા બાળાનો એ ખૂંદનારો;
મારો મોહનજી એ ઝાઝેરું જીવો
મારા ઘડપણનો પાળનારો—મોભીડો૦

વાણિયો ખેડે વેર

માતાજીની નોબતું વાગે છે,
  આજ સૂતાં સૌ માનવી જાગે છે,
    લીલુડાં માથડાં માગે છે.

એક જોદ્ધો એવો જાગીઓ રે,
એણે સૂતો જગાડયો કાળ,
પગ પાતાળે ને શીશ આકાશે,
હાથ પોગ્યા દિગપાળ—માતાજીનો૦

દેશ આખો આજ હુકળી ઊઠયો,
વિદેશમાં જાગ્યો હોળ,
હાડને ખોખે હાકલું દીધી,
ભોમકા હાલકલોળ—માતાજીનો૦

આભની સામાં વેર ઉપાડયાં,
નાળ જંજાળ્યું તૈયાર,
પે'રવા બાંડી પોતડી રે એને
હાથ નથી હથિયાર—માતાજીનો૦

ઘાવ ઝીલે ઘમસાણના રે,
એની આંખમાં ના'વ્યાં ઝેર,
દુનિયા આખી ડોલવા લાગી,
વાણિયો ખેડે વેર—માતાજીનો૦

ઘાવ ઝીલે રણ ઘુમતો રે એણે
નાખીઆં કોઠે લોઇ,

કૈક હેમાળામાં કેડીયું પાડી,
પગલાં માછાં નોય—માતાજીની૦

માથડાં માગે માવડી ત્યાં સૌ
બેટડા ભેળા થાય,
રીડ પડી રણહાકની રે,
આજ ક્ષતરી કાં સંતાય—માતાજીની૦

વાંક કાઢી એણે લાકડું વેર્યું
પાપને લાગી ધાક,
રાંક ગોતી રજપુત કર્યા,
આ તો વાણિયો આડો આંક—માતાજીની૦

શીશ કાપી એણે સાંધણે બાંધ્યું,
કોણ રાજા કોણ રાંક,
શેઠ કાંટો લઈને જોખવા બેઠો ઈ
રાખશે કાંટોકાંટ—માતાજીની૦

કાંઈ સુઝે નઈ કોઇને એવો
ધુમસે ગોટાગોટ,
ધીંગડા હાથી ધ્રૂજવા લાગ્યા ત્યાં
દૂબળે દીધી દોટ—માતાજીની૦

મોત ઉઠાડીને સાબદું કીધું,
વાણિયે વેર્યાં વાડ,
ધડ ધીંગાણે હાકલું મારે,
તોપને લાગી ટાઢ—માતાજીના૦

*અંગ વેરાવે ને શીશ ખંડાવે,
લુંટાવે ઘરબાર,
વીર વે'વારૂ વાણિયો નઇ ઘે,
નમતું એ તસ ભાર—માતાજીના૦

આજ શિવાજીના બેટડા આવે,
મોતની લેવા લે'ર,
દૂધ પીધા પછી લોઇ પીશે
એનું વાણિયો લેશે વેર—માતાજીના૦

* વીરસેન સમ.ળશા, જગડુશા, વગેરેએ અંગ વેરાવ્યું, પુત્રનું માથું ખાંડ્યું, દુકાળમાં લક્ષ્મી લૂંટાવી દીધી.

લાડકડો વર

બહુ ક્રોડ કુમાર જુવાન થયા,
નહિ ઘંટી છોડાવણહાર થયા,
હવે હાલી શકે નહિ હાથડીઆ;
ગ્રહી માતની વાત વિચાર કરી,
વરરાજ હજાર તૈયાર થયા;
સૂણી માંડવડાની જ્યાં સામગરી,
લગનો લખીઆ પછી નાશી ગયા. ૫

વરવા તણાં ભીષમ નીમ ગ્રહ્યાં,
એણે માતહિતે બહુ દુઃખ સહ્યાં,
એનાં હાડ ને ચામ ઘસાઇ રહ્યાં;
બળતી દળતી જોઇ માવડલી,
એના આતમને સળગાવી રહ્યાં;
જણનારીના માનને કારણીએ,
ન સહાય એવાં અપમાન સહ્યાં.

વર તેત્રીશ ક્રોડનો તારક છે,
ભુવભાર અપાર ઉતારક છે,
સતધારક પાપસંહારક છે;
નિજ શીશનું શ્રીફળ હાથ લીધું;
શરણાઇ ને ઢોલના શોર થયા;
પતિતો તણો પાવન આ નવશા,
પછી પીઠીનાં કેશરીઆં કરીઆં.

એને પોંખણુ કાળ તણા ગણુ છે,
એનો માંડવડો તો મહારણુ છે;
તલવાર તણાં એને તોરણુ છે;
જાનીવાસ તણા એ ઉતારા તણી
મહેમાનીમાં જેલ તણાં ઘર છે;
લલકારો એનાં સહુ ગીતડીઆં,
હિંદમાતનો લાડકડો વર છે.

દિન રાત ધખેલ હતી તપતી,
એણે કૈંક નમાવી લીધા નૃપતિ,
એવી નાળ જંજાળ કરાળ હતી;
ભયકાર મુખે વિકરાળ હતી,
ઝગતી જમઆંખ શી જામગરી;
એવી તોપને મોઢડે બાથ ભરી,
પછી હાકલ દાગવવાની કરી. ૨૫

સળગે એવી દારૂની શેરી હતી,
એમાં આગ લગારેક જેરી હતી,
ભેળી વાયુના કોપની લે'રી હતી;
વર કૈંક થયા પણ ભાગી ગયા,
નભમંડળમાં એની ઝાળ ગઇ;
નિરખી મન મોહન મૂરતીયો,
ઉતપાતની આગ ઓલાઇ ગઇ. ૩૦

એક કાળનો થાળ ત્યાં પીરસીઓ
વિષવાળો કંસાર એ ખાઇ ગિયો,
પછી પેટડિયામાં પચાવી ગિયો;
સુખકારી હતી ને કુમારી હતી,
હતી નામ સ્વતંતરતા સુંદરી;
એને મોહની મોહનની પ્રગટી,
વરમાળ હસી કંઠમાંય ધરી. ૩૫

ધૂણી બળે

(નાગા નિરંજન બાવાની ધૂણી કોઇ દિવસ બુઝાય નહિ, રાત ને દિવસ બળ્યા જ કરે. તેમ પૂ. ગાંધીજીના હૈયામાં દેશદાઝની જે ધૂણી રાત દિવસ બળે છે તે બીજી કોઇ રીતે બુઝાય નહિ. એ રીતે આખો ભાવ બાવાજીની ધૂણીનો છે. તપસ્વી તપ તપે ત્યારે એને ભોળાવવા ઇંદ્રરાજ તેની પાસે રિદ્ધિસિદ્ધિ મોકલે, અપ્સરાઓ મોકલે, દેવ બનાવવાની લાલચ આપે, એ રીતે એના બધાય ઉપાય કરે. કારણકે તપસ્વી બરાબર તપ તપે તો ઇંદ્રને પણ તેને શરણે થવું જોઇએ. આ ગીતની એકેક કડીએ પુ. ગાંધીજીના મોટામોટા પ્રસંગોની આખી કલ્પના છે.)

ભજન કાફી

બાવલીઆની ધુણીમાં આગ બળે,
ધુણીમાં આગ બળે;
બાવલીઆનાં અંગેઅંગ પ્રજળે;
બાવલીઆની ધૂણીમાં આગ બળે.

હાડનું પીંજર તપ તપે એ, વાળ્યું ન પાછું વળે,
જોગીડા કેરા જોગ નીરખી, ઇંદ્રાસન ખળભળે
—બાવલીઆની૦

રિદ્ધિસિદ્ધિ બેઉ ઊભી રહી પણ જોગીડો નજરું ન કરે,
રંભા કેરાં નૂપુર ઠણક્યાં, તો ય સમાધી ન ટળે
—બાવલીઆની૦

ઝેરના પ્યાલા દીધા જોગીને, હસી હસીને ગળે,
ઝેર જરી ગ્યાં કોઠે પડી ગ્યાં, કોઈ ન કારણ કળે

નગારે ગેડી

(અલખ નિરંજન, અલખ નિરંજન, એમ બોલતા બોલતા નાગા અબ-ધૂતોની ઘણી જમાતો પીપાવાવ તથા ગોપનાથજીમાં જોઇ છે. અને સાથોસાથ ઘોડા કે ઊંટ પર એની નોબત વાગતી હોય, કાન પડયું સંભળાય નહિ ને જે કોઇ જોવા જાય તે બાવાજીની ધૂન સાથે ધૂન મેળવી દે, એ ઉપરથી પૂ. ગાંધીજી પણ એ અલેકીયા હોય અને એની નોબત વાગતી હોય એવી આ કલ્પના છે.)

ભજન કાફી

બાવલીઆની નોબત ઘોર રડી,
નોબત ઘોર રડી;
બાવલીઆની ગેડી નગારે પડી,
બાવલીઆની નોબત ઘોર રડી.

સત્યાગ્રહનાં કીધાં નગારાં, અહિંસાની ડાંડી કરી,
એ ત્રંબાળુ માથે ઘાવ દીધો એની વિલાંતે ફાળ પડી
—બાવલીઆની૦

જાગ્યા જોગીડા લાખમ લાખું, આલેક ધૂન પડી,
ધાવણ ધાવતાં બાળ ફગાવી, જોગણીયું રણ ખડી,
—બાવલીઆની૦

નમી પડેલી જૂના જુગની, ઝુંપડીયું થઈ ખડી,
ઝુંપડીયુંનાં જૂથ નીરખી, મેલાતું લડથડી
—બાવલીઆની૦

કાચે તાગડે તોપને બાંધી, આ તે જાદુગરી કે જડી,
નવો અખાડો જોવાને દુનિયા કિલ્લે કાંગરે ચડી
—બાવલીઆની૦

ભોળા શંભુજીનો શંખ વાગ્યો, આકાશે ધૂન ચડી,
મસાણુંમાંથી મુડદાં જાગ્યાં, હુહુકારની જડી
—બાવલીઆની૦

એરણ માથે ઘણ નીવેડી, નવી દુનિયા ઘડી,
કાદવ કેરાં માનવી જુઓ ઝીલે બંદૂકો ઝડી
—બાવલીઆની૦

નાળ જંજાળુંના દારૂ ન ઊઠે, બંદૂક શકે નહિ લડી;
તલવારૂંની ધારૂં બોરાંણી, સતની ફોજું ચડી
—બાવલીઆની૦

જૂના દાખલા નથી કે કોઈએ લડાઈ આવી લડી;
રામતણાં રખવાળાં જોગીડા, ભલે પેરી એક પોતડી
—બાવલીઆની૦